

VU Research Portal

Warfare and Society in Early Greece

Brouwers, J.J.

2010

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Brouwers, J. J. (2010). *Warfare and Society in Early Greece: From the Fall of the Mykenaian Palaces to the End of the Persian Wars*. Eigen Beheer.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Nederlandse samenvatting

Dit proefschrift, waarvan de titel vertaald kan worden als *Oorlog en Samenleving in het Vroege Griekenland: Van de Val van de Mykeense Paleizen tot het Einde van de Perzische Oorlogen*, heeft als onderwerp oorlogvoering in het vroege Griekenland in de periode tussen c. 1200 en 500 v. Chr. Het begrip 'oorlogvoering' vat ik breed op: het behelst alle activiteiten die te maken hebben met vechten, van grote veldslagen tot rooftochten, van hinderlagen tot belegeringen. Het behelst in dit proefschrift echter ook het concept 'martialiteit', *i.e.* het geheel aan martiale waarden die voornamelijk door de elite werden aangehangen, maar die ook werden onderschreven door andere sociale groepen binnen Griekse gemeenschappen. Oorlogvoering is in zekere zin een extroverte activiteit, waarin men geweld gebruikt om bepaalde doelen te bereiken; martialiteit is introvert en speelt een rol in het vormen en definiëren van sociale structuren in vreedstijd. Welke rol oorlogvoering *c.q.* martialiteit speelden in vroeg-Griekse samenlevingen is het onderwerp van dit proefschrift.

Er is in de loop der tijd zeer veel geschreven over Griekse oorlogvoering. In de inleiding van dit proefschrift verwoord ik enkele kritieken die ik heb op de tot nu toe verschenen secundaire literatuur. Zo is er tot dusver vooral veel aandacht uitgegaan naar studie van de Griekse zwaarbewapende krijger, de zogenaamde hopliet, terwijl er weinig of geen studie is gemaakt van andere typen krijgers. Daarnaast is er de laatste jaren, onder invloed van John Keegan's *The Face of Battle* (1976), een sterke nadruk gekomen op het onderzoeken van de ervaring van individuele krijgers op het slagveld; deze nadruk is onterecht, omdat het vechten zelf waarschijnlijk slechts een klein deel omvat van het krijgersbestaan. Onderzoek naar Griekse oorlogvoering is bovendien veelal verricht door historici, waardoor de archeologische en iconografische bronnen doorgaans onderbelicht zijn gebleven. Dit heeft er mede toe geleid dat er een vrij monolithisch beeld is ontstaan van het oude Griekenland, waarin chronologische ontwikkelingen en regionale diversiteit nauwelijks een plaats hebben gekregen. Tenslotte is er een ideologisch probleem, namelijk het—overigens onterechte—idee dat de Grieken onze directe en verlichte voorouders waren, die een hekel hadden aan oneerlijke wijzen van vechten (hinderlagen, verrassingsaanvallen, krijgslisten, enzovoort).

Om deze problemen het hoofd te bieden heb ik een vijftal doelstellingen verwoord, namelijk: (1) studie van alle verschillende soorten krijgers die in de genoemde periode bestonden; (2) onderzoeken van regionale diversiteit met betrekking tot oorlogvoering *c.q.* martialiteit; (3) het traceren van diachrone ontwikkelingen; (4) gedetailleerdere studie wat betreft de martiale aspecten in vreedstijd, en tenslotte; (5) waar mogelijk het herevalueren van de Griekse terminologie, waarbij het achterhalen van de oorspronkelijke betekenis voorop staat. Dit laatste aspect komt voort uit mijn wens om de werkelijkheid van het verleden zo dicht mogelijk te benaderen. Er wordt bijvoorbeeld veel gesproken over Griekse 'soldaten', maar een soldaat is iemand die voor soldij vecht, en dat is in het oude Griekenland niet van toepassing: 'krijger' benadert de werkelijkheid beter.

Naast deze doelstelling hanteer ik in dit proefschrift een vrij strikte methodiek: elk van de verschillende bewijscategorieën wordt apart behandeld. Deze methodiek wordt

in verkorte vorm toegepast in het hoofdstuk over de Mykeense periode, inclusief de zogenaamde Laat-Helladisch IIC period (ongeveer de twaalfde eeuw), waarin de verschillende soorten bewijsmateriaal elk in een eigen paragraaf worden behandeld. In alle verdere hoofdstukken staat één bewijssoort centraal. Na het hoofdstuk over de Mykeense periode bespreek ik het archeologische materiaal in drie opeenvolgende hoofdstukken. In hoofdstuk 3 zijn dit krijgergraven, waarin vooral wordt gekeken naar de belangrijke vindplaatsen te Lefkandi, Eretria, Athene, en Argos. In hoofdstuk 4 wordt het materiaal uit Griekse heiligdommen bestudeerd. Dit zijn voornamelijk vondsten van wapens en wapenrustingen, maar ook delen van strijdwapens. Het belangrijkste heiligdom was dat te Olympia. In hoofdstuk 5 bied ik een overzicht van Griekse fortificaties, waarbij het opvallend is dat de vroegste uit de periode van na de val van de Mykeense paleizen te vinden zijn in het oosten, in de Griekse nederzettingen in Anatolië, en dat die op het vasteland doorgaans veel later zijn (vooral zesde eeuw v. Chr.).

In hoofdstuk 6 behandel ik de iconografische bronnen, vooral de vaasschilderingen. In dit hoofdstuk beargumenteer ik dat in tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd, het iconografische materiaal wel degelijk gebruikt kan worden als een betrouwbare bron om inzichten te krijgen in ontwikkelingen van wapens en wapenrustingen en het gebruik daarvan, alsmede het gebruik van schepen, strijdwapens, en paarden. Ik benadruk in dit hoofdstuk eveneens dat het idee dat Griekse krijgers 'voetsoldaten' waren dient te worden bijgesteld, daar sommige krijgers in de achtste eeuw veel gebruik maakten van strijdwapens en vanaf ongeveer 700 v. Chr. vaak te paard van en naar het strijdveld trokken. Ik betoog dan ook dat het zogenaamde Argivische schild—een groot rond en hol schild met een dubbele handgreep—speciaal was ontworpen voor mannen die veel tijd doorbrachten te paard.

De tekstuele bronnen vormen het onderwerp voor de volgende drie hoofdstukken. In hoofdstuk 7 behandel ik de Homerische epen, met speciale aandacht voor de *Ilias*. Hierin komt ook explicieter het idee naar voren dat in het voor-Klassieke tijdperk alleen de aristocraten deel lijken te nemen aan de oorlog; het 'gewone volk' speelt hierin nauwelijks een rol. In hoofdstuk 8 staan tekstuele bronnen uit de Archaïsche periode (c. zevende en zesde eeuw v. Chr.) centraal, te weten de lyrische dichters (Tyrtaios, Archilochos, enzovoort), maar ook epigrafische bronnen, zoals de inscripties die in de vroege zesde eeuw v. Chr. zijn achtergelaten in Egypte door Griekse 'huurlingen'. In veel opzichten lijkt het beeld dat uit het zevende en zesde eeuwse materiaal te reconstrueren valt sterk op wat in de Homerische epiek tegenkomen: vooraanstaande mannen vchten met speer en schild in doorgaans kleine, mobiele groepjes (zogenaamde *warbands*). Deze mobiele groepjes bestonden uit mannen die doorgaans ook in vreedstijd met elkaar omgingen: zij namen ook deel aan gezamenlijke feestmalen en drinkgelagen.

Veranderingen zijn duidelijk te merken wanneer in hoofdstuk 9 de *Historiai* van Herodotos onder de loep worden genomen. Deze hebben als onderwerp de Perzische Oorlogen, de strijd die de Grieken leverden om het hoofd te bieden aan het Perzische Rijk in vooral de eerste kwart van de vijfde eeuw v. Chr. Herodotos concentreert zich vooral op het Attische leger, maar de beschrijvingen doen vermoeden dat andere Griekse gemeenschappen zich in die tijd op vergelijkbare wijze organiseerden. Verder is er vrij algemeen sprake van schaalvergroting en enige mate van professionalisering: de legers zijn groter en bestaan uit een maatschappelijk gezien diversere groep

krijgers, die niet langer worden aangevoerd door (pseudo-)Homerische krijgsheren, maar door een soort beambten (*stratēgoi*, *taxiarchoi*, enzovoort) die door een officieel orgaan zijn aangewezen. De kleine *warbands* van het eerdere tijdperk zijn verdwenen.

Het tiende en laatste hoofdstuk is de conclusie van het proefschrift, waarin het voorgaande wordt samengevat, gecontrasteerd, en verder wordt geïnterpreteerd. Na een korte bespreking betreffende de sterke en zwakke punten van het bewijsmateriaal ga ik over tot een discussie betreffende de belangrijkste wapens en wapenrustingen. Dit leidt tot een belangrijk punt, namelijk dat het misleidend is om te spreken van verschillende 'typen' krijgers. Dit veronderstelt namelijk een zekere specialisatie die in de periode voorafgaand aan de Perzische Oorlogen niet van toepassing was. Krijgers in dit tijdvak waren zeer divers en flexibel. Regionale diversiteit speelt hierbij ook een rol; zo gebruikten tenminste sommige Griekse krijgers op het vasteland paarden als transportmiddel en stegen zij af als ze gingen vechten, terwijl we in Oost-Griekenland vaker te maken lijken te hebben met krijgers die ook vanaf hun paard vochten (zogenaamde 'echte cavalerie'). Krijgers die op de korte afstand vochten hadden de beschikking over verschillende soorten wapens en wapenrustingen. Vooral in de twaalfde tot en met de achtste eeuw v. Chr. is er veel diversiteit. De uitrusting wordt meer uniform na 700 v. Chr. Veel krijgers vechten met speer en schild, en bronzen wapenrusting wordt meer gangbaar vanaf de late zevende eeuw v. Chr. Boogschutters waren zeldzaam en lijken doorgaans tot de aristocratie te hebben behoord: er is geen bewijs die de aanname van de meeste geleerden ondersteunt dat zij uit de lagere klassen kwamen.

Naar mijn idee was in de voor-Klassieke periode oorlogvoering, en alles wat daarmee samenhangt, het voorrecht van de aristocratie. De aristocraten hadden het recht om in vredetijd gewapend over straat te gaan en beslissingen te nemen uit naam van de hele gemeenschap. In ruil voor deze politieke macht hadden zij de plicht om in tijden van oorlog de gemeenschap te beschermen. De lagere klassen speelden nauwelijks, misschien geheel geen rol wat oorlogvoeren en politiek bedrijven betrof. Met andere woorden, oorlogvoeren was een belangrijk deel van de levensstijl van vroeg Griekse vooraanstaande mannen; het bepaalde in grote mate hun identiteit en daarmee hun plaats in de wereld. Deze ideologie was zo sterk en bleef dusdanig lang gehandhaafd dat verondersteld kan worden dat het niet alleen werd onderschreven door diegenen die er direct hun voordeel mee konden behalen (*viz.* de aristocraten), maar waarschijnlijk ook door de lagere klassen van de samenleving.